

för ett femtiotal år sedan gemensamt, men med traditionell könsrollsindelning, arbetade med och kring renen, är det idag oftast männen som är renskötare, medan kvinnorna har vanliga arbeten inom det icke-samiska samhället.

Amft beskriver noga hur de samiska hushållen traditionellt upprätthöll den renskötande arbetsstyrkan även i kristider, genom att låta flickor övergå till den manliga sfären när ingen karl eller pojke fanns att tillgå. Ännu idag, när jämställdhetsidealen blivit vanligare, rekryteras unga renskötarförmågor först och främst bland sönerna i ett hushåll. Det råder delade meningar om huruvida motoriseringen gjort arbetet med renarna fysiskt tyngre eller lättare, men i sådana diskussioner bör man alltid fundera på om inte kulturella kategorier är mer relevanta än behovet av rå muskelstyrka. Där emot finns inga regler eller lagar som hindrar en kvinna från att bli renskötare. Amft visar att en samisk kvinna, om hon blir renskötare, möter samma sorts problem som alla andra kvinnor i mansdominerade yrken. Hon kan, precis som andra yrkeskvinnor, ha svårt att göra sin röst hörd i förhandlingar, hon måste hårdprestera för att vinna respekt, hon får problem när hon blir mor och samtidigt ska sköta ett rörligt och svårplanerat arbete. Här möts Amfts två centrala teman: etnicitet och genus. Hon hävdar att de samiska kvinnorna har en mer kringkuren situation än de "svenska". Samiska kvinnor är nämligen tvungna att hålla fasaden om "det samiska", i det här fallet samisk sammanhållning respektive föreställningen om den samiska jämställdheten, intakt. De kan inte göra uppror, ställa till bråk, debattera offentligt som svenska kvinnor i motsvarande situation kan, utan att bryta den samiska gruppens sammanhållning. Dessutom förväntas de samiska kvinnorna understödja bilden av den samiska befolkningens större jämställdhet mellan könen utåt, oavsett om de upplever den som sann eller inte. Om en samisk kvinna uttalat kallar sig feminist riskerar hon att få problem. Hon har för det första satt sin identitet som kvinna framför identiteten som same. Hela hennes samiskhet kan komma att ifrågasättas. Hon har för det andra visat på att förhållandet mellan könen inte heller är oproblemiskt i det samiska samhället, vilket kan ses som ett underkännande av bilden av den starka samiska jämställdheten.

Amfts avhandling visar hur samiska kvinnor, under hela 1900-talet, laborerat med olika lösningar för att få eller kunna arbeta utanför den självklara könsrollen. Hon visar också hur dagens högteknologiska rensköt-

sel, där t.ex. planering och bokföring blivit viktiga arbetsuppgifter, återigen öppnar dörren för kvinnorna, och familjeföretag med ett slags nygamal könsrolls-fördelning (mamma vid skärmen, pappa på skotern) ser dagens ljus. Det finns dock en brist i Amfts anslag, och det är en brist som också går att finna i diskussioner om könsroller och maktfördelning i det övriga samhället. När man diskuterar dessa frågor fokuserar man ofta på vilka rättigheter kvinnor, genom personlig kamp eller genom politiska beslut, har vunnit. Men man glömmar att titta på hur mansrollen förändrats. Om dagens kvinnor har större frihet att träda in i den manliga sfären än sina förmödrar, har männen också fått tillgång till den kvinnliga sfären på ett sätt som skulle ha varit otänkbart för femtio år sedan. Är inte det ett framsteg, både för svenskar och samer? Det kanske inte är politiskt korrekt, men man saknar en inblick i hur de samiska männen upplever sin situation, och då menar jag utifrån deras mansroll, inte som ytterligare en tänkt neutral, men dolt manlig, berättelse.

När allt kommer omkring styrs allas våra liv av identiteter, som vi själva skapat eller som andra tvingat på oss. Identiteten kan vara politisk, etnisk, sexuell, livsstilsbaserad eller vad som helst. Man kan vara mer eller mindre medveten om hur, när och varför identiteter tydliggörs eller används. I slöjdsalen i Jokkmokk var jag möjligen medveten om min identitet som kvinna (jag ville ju trots allt låna nål och tråd, klassiska kvinnoredskap), men tänkte naivt nog inte alls i etniska termer och begick därför ett pinsamt och klumpigt övertramp. Det är möjligt att en manlig trädlånare av samiskt härkomst haft bättre framgång, men det är inte säkert. Andrea Amft har genom en välskriven avhandling tydliggjort hur komplexa, konfliktfyllda och ömtåliga sådana här sammanhang är, såväl små som stora.

Ebba Lisberg Jensen, Lund

Ulrich Lange: *Experimentalfältet. Kungl. Lantbruksakademiens experiment- och försöksverksamhet på Norra Djurgården i Stockholm 1816–1907*. Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien, Stockholm 2000. 408 s., ill. English summary. ISBN 91-88780-83-X.

När Stockholms högskola blir universitet på 1960-talet flyttas verksamheten ut från området kring Observatoriekullen på Norrmalm till Campus Frescati på norra

Djurgården. Här ute kan man fortfarande skönja spåren av ett annat universitet, Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU, bl.a. i form av Restaurang Lantis, det gamla lantbruksmuseet. Här på den forna fastigheten Skeppsbroäng ligger nämligen från 1816 till 1950 Kungl. Lantbruksakademiens Experimentalfält, som utgör en del av SLU:s rötter.

Verksamheten på Experimentalfältet behandlas i en doktorsavhandling på drygt 400 sidor av Ulrich Lange. Den försvarades vid en disputation inom ämnet agrarhistoria vid SLU på Ultuna i maj i fjol. Avhandlingen, som bär titeln *Experimentalfältet. Kungl. Lantbruksakademiens experiment- och försöksverksamhet på Nora Djurgården i Stockholm 1816–1907*, är resultatet av ett fyraårigt forskningsprojekt som drivits av Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien och huvudsakligen finansierats av Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse. Det är en 90-årig vetenskapshistorisk epok som här analyserats. Ett mycket viktigt arbete, som behandlar framväxten av de olika lantbruksvetenskapliga disciplinerna, har här slutförts.

Syftet med avhandlingen har varit att belysa såväl Experimentalfältets organisation och verksamhet som dess förhållande till jordbrukarsambället i stort. Avhandlingen består av fyra delar. Den första presenterar bakgrund, uppläggning, tidigare forskning, frågeställning, metodik och aktuell litteratur. Den andra behandlar bakgrunden och omständigheterna kring tillkomsten. En allsidig skildring av verksamheten under åren 1816–1907 ges i den tredje delen, medan verksamhetens idéhistoriska och praktiska betydelse analyseras i den fjärde. Dessutom beskrivs kortfattat vad som händer efter 1907, då Centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet inrättas.

Denna omfattande avhandling är en riktig guldgruva att ösa ur. Under arbetets gång har delar av avhandlingen lästs och kommenterats av flera specialister och generalister inom området, varav jag själv är en. Detta innebär att detta brett upplagda arbete blir tillförlitligt vad gäller såväl faktauppgifter som begreppsapparat. Avhandlingen har verkligen blivit en tilltalande bok, väl illustrerad och med bra sammanfattningar av de längsta kapitlen. Utan denna hjälp, skulle det ta tid att få en klar bild av det mångfasetterade skeendet.

Som i så många andra sammanhang möter vi här ett antal starka personligheter som tydligt påverkar utvecklingen: Abraham Edelcrantz, Olof Carling och Carl Juhlin-Dannfelt, för att bara nämna några. När den förstnämnde, den då 67-åriga akademidirektören, år

1821 ligger på sitt yttersta låter han nedteckna sina idéer bakom tillkomsten av Experimentalfältet. De samlas under titeln *Strödda tankar om Kongl. Lantbruks Akademiens praktiska föremål och dess Experimental Fält*, men trycks aldrig.

Edelcrantz kan då se tillbaka på ett brokigt liv, där han klarat livhanken trots snabba politiska förändringar i dåtidens Sverige. Han föds 1754 och växer upp i Åbo. Han är egentligen den ende av Gustav III:s gunstlingar som lyckas hålla sig väl med Reuterholms förmyndarregering, Gustav IV Adolf och Karl XIII. Han har nära kontakt med kronprinsen Karl Johan och blir Kungl. Lantbruksakademiens förste direktör, detta under en tid av nationell kraftsamling, när förlusten av Finland skall kompenseras.

Edelcrantz anser att anläggandet av ett experimentalfält skall vara mycket nära knutet till Lantbruksakademiens verksamhet. Då blir denna akademi något utöver de andra akademierna. Av hans *Strödda tankar* framgår det att han ser Experimentalfältet både som ett mönsterlantbruk och en försöksanstalt. Det är mot dessa tankar som utvecklingen tar spjörn. Under vissa perioder anammas de, under andra förkastas de. Frågan om fältförsökens betydelse är en lika aktuell fråga inom dagens SLU som 1800-talets Experimentalfält.

Edelcrantz hela Experimentalfältskoncept avser från början Drottningholm. Tanken är att ge hela projektet en kunglig glans. Så blir det nu inte, utan på ett annat kungligt område, nämligen Kungl. Djurgården. Där har också Edelcrantz sin egendom Skuggan. Den fastighet som nu erbjuds Lantbruksakademien är Skeppsbroäng, som fordrar stora insatser för att kunna bli ett mönsterjordbruk för hela Sverige. Nya byggnader planeras, liksom inrättandet 1817 av en professur i lantbruksvetenskap, för att leda verksamheten där. Den som utses till professor är docenten i österländska språk vid Uppsala universitet, Olof Carling. Han betonar vikten av fältförsök och kämpar för vetenskapens frihet och framåtskridande. Han röner motstånd, drabbas av sjukdom och avlider 1834 i en ålder av 46 år.

Professuren dras in efter Carlings död. Under perioden 1835–1859 kommer verksamheten i huvudsak att bedrivas som mönsterjordbruk. Försöksverksamheten tonas ner. Johan Theophil Nathorst är verksam som sekreterare vid Akademien från 1841 fram till sin död 1862. Han får stor betydelse för såväl Akademiens omorganisation och uppräckning som vetenskapens ökade inflytande på det svenska jordbruket. Hans son är Hjalmar Nathorst, Alnarpsinstitutets förste föreståndare.

re. Detta är bara ett exempel på nära släktband bland de tongivande inom det svenska jordbruket under 1800-talet. – År 1856 anställs den förste agriturkemisten vid Experimentalfältet: Alexander Müller.

Under perioden 1860–1885 förskjuts tyngdpunkten inom verksamheten på nytt. Försöksverksamheten förstärks. Experimentalfältet blir på nytt både ett mönsterjordbruk och en försöksanstalt. Edelcrantz idéer får en renässans. Carl Juhlin-Dannfelt är intendent vid Experimentalfältet under åren 1859–1881 och hans idéer för verksamheten sammanfaller med Edelcrantz. Dessa idéer, som formulerats av Edelcrantz och genomförts av Carling är emellertid i stort sett överspelade när Juhlin-Dannfelt slutar. Agriturkemin och växtfysiologin blir här väl etablerade under denna period. Det förra området är ingående behandlat av Erland Mårald i hans bok *I mötet mellan jordbruk och kemi. Agriturkemins framväxt på Lantbruksakademiens Experimentalfält 1850–1907* (1998).

Från 1886 till 1907 växer en renodlad försöksanstalt fram, jämförbar med utländska motsvarigheter. Växtfysiologiska avdelningens Jakob Eriksson och Ernst Henning blir internationellt kända genom sina undersökningar av sädesrost. Jakob Eriksson, som anställs 1876, är verksam vid Experimentalfältet i 37 år.

Herman Juhlin Dannfelt flyttar som åttaåring tillsammans med familjen till Experimentalfältet och under sommarloven som gymnast arbetar han där. År 1906 blir han Lantbruksakademiens sekreterare efter sin rektorstid vid Ultunainstitutet. Han kommer att få en viktig roll vid omformningen av Experimentalfältet

till Centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet, som inrättas 1907. Staten och Lantbruksakademien får delat ansvar för Centralanstalten. Kvar under Lantbruksakademien är nu endast handelsträdgården, trädgårdsskolan och lantbruksmuseet. I och med etableringen av Lantbrukshögskolan 1932 på Ultuna sker omorganisationer och utflyttningar av verksamheten vid Centralanstalten. Detta pågår under 1930- och 40-talen. Större delen av verksamheten flyttas till Ultuna, mejeriförsöken till Alnarp.

I Experimentalfältets närhet etableras Bergianska trädgården 1885 och under tidigt 1900-tal den s.k. Vetenskapsstaden. Här byggs på 1910-talet bl.a. Veterinärhögskolan och Skogshögskolan. Dessa omlokaliseras bl.a. till Ultuna på 1970-talet. År 1977 bildas SLU av Lantbruks-, Veterinär- och Skogshögskolorna. Med tiden koncentreras verksamheten till de fyra huvudorterna Alnarp, Skara, Ultuna/Uppsala och Umeå.

I april 1950 upphör försöksverksamheten på Experimentalfältet. Det som nu återstår, trädgårdsskolan och lantbruksmuseet, flyttas på 1960-talet. Den förra verksamheten flyttas till Norrköping och den senare till Julita i Södermanland, sedan Nordiska museet tagit över samlingarna. När Stockholms universitet flyttar ut till området rivs många av byggnaderna. Det nya universitetsområdet skall få ett namn, men det blir varken det gamla fastighetsnamnet Skeppsbroäng eller den yngre benämningen Experimentalfältet utan istället Campus Frescati, lånat från grannfastigheten.

Göran Krütz, Alnarp